

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**ITINERARI[I] || ITALIAE || RERVMQ. ROMANARVM || LIBRI
TRES ||**

Schottus, Franciscus

Antverpiae, 1600

Cvmae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70633)

non grauiſſimo odore ſulphureo, vix acceſſum hominum admittente, colligi tum facile poterat. Demonſtrabimus quidem ex Liuiio in *Magiſtratum annalibus* noſtris, belli Samnitici tempore Romanis in Campaniam irruentibus hoſtium legiones integras aliquando ſaltus in iſtos tanquam in tutiſſima caſtra ſe recepiffe. Ex quo colligere eſt, montes illos circum *Auernum & Lacerinum* tum temporis deſertos & incultos iacuiſſe. Strabo tamen teſtatur, ſuo tempore cultu diligenti peramcenos fuiſſe, cum iam Auguſtus aëris ſalubritati conſulens, ſiluas lacum obſidentes excindere iuſſiſſet, veluti nos antè diximus ex Dionis hiſtoria, & Seruio Virgiliſ commentatore. Auiū igitur, animaliumq; omnium acceſſum poſtea non reppulit Auernus nomini ſuo non reſpondens ampliùs; vti nec etiam hoc tempore: quin aues aquaticæ frequentes in eius vndis natantes haud rarò viſuntur.

C V M A E.

AB Auerno lacu deſcendentibus occurrūt in eadem via Cumarum ruinae ingentes, vr- bis nunc penitus deſertæ; cuius viſuntur adhuc templorum, turrium, aqua ductuum, atque operum ampliffimorum magnæ moles, ſed ruinis horridæ atque indiſcretæ. Nec non in alto montis vertice templi item Apollinis longè conſpici celeberrimiq; ſunt veſtigia, cuius Virgilius, & eius commentator Seruius Grammaticus, meminere. *Arcum Felicem* nunc vulgò vocant altitudinis ſtupendæ fornices è cocto latere euectos in ſublime; vti per eos via plana inter duos montium vertices pateret. Conſiderant vr- bem antiquiſſimam Græci ex Euboica Chalcide, qui ſedem quærentes, cum claſſe in Italiam profe- cti, primùm vicinam Campaniæ, promontorio- que Miſeno Pithecufas inſulam occuparunt. Nec

Nec diu post etiam in continenti montem in litore iuxta *Auernum*, atque in eo condiderunt opidū Hippocle Cumeo, & Megasthene Chalcidensi ducibus: quod ab vndis marinis Græca voce Cumas appellarunt, vel *ἀπὸ τῆς κύου*, id est, à prægnante. Nam ibidem grauida prægnans mulier inuenta fæcunditatis omen ipsis dederat: quemadmodum Strabo, Dionysius, ac Liuius, alijque plures auctores sunt. Floruere deinceps admodum per vicinam Campaniam, imperium, rempublicamque suam disciplina Græca Pythagorica temperantes æquissime: sic ut colonias in eodem litore plures, videlicet Puteolos, Paleopolim, atque Neapolim, successu temporum feliciter deduxerint. Antequam ex vrbe Romani reges suos expulissent, legimus tyrannis *Cumanos* obtemperasse: non quia violento premebantur imperio, sed quia tum Græci principes suos, qui absoluta gubernabant potestate, tyrannos vocabant. Celebris ac potens tum apud eos *Aristodemus* tyrannus, cognomento *Malacus*; ut à Liuius, & Dionysio Halicarnassæo scribitur. Qui principatum suæ reipublicæ plebiscito est adeptus ob insignem fortitudinem, quod exiguis cum copiis ingentes Etruscorum, Umbrorum, atque Ausonum exercitus contriuisset, quodque ducem hostium Aruntem Porrenæ regis filium manu in prælio trucidasset. Ad quem confugisse Tarquinium Superbum exulem, & Cumis in exilio mortuum esse, ab iisdem auctoribus traditur. Postea tamen à Campanis in potestatem redacti Cumani, seruitute graui, crudelique diu premuntur, ut Strabo memoriæ prodidit. At præualentibus tandem Romanis, cum nec Annibal, nec Capua, nec Italia denique tota diutius eorum potentia resistere posset: simul cum Campanis vicinisque populis libertatem nimis pertinaciter defensam amise-

re Cumani, atque eorum ciuitas in præfecturæ formam redacta est. Multarum igitur urbium Italiæ fortunam deinceps experitur, quæ Romæ potentia & amplitudine oppressæ in obscuros decreuere vicos: maximè cum Campania vniuersa capacissimis Romanorum principum villis oppleta luxuriaret nimium. Tum Cumæ quasi vacuæ ad secessum tenuiorum ac plebeiorum ciuium patebant in introitu videlicet Baiarum, & Puteolani sinus ac litoris: quandoquidem horti, prætoria, & villæ locupletissimorum occupassent circumquaq; vicinitatem omnem, vt agri nihil Cumanis relinqueretur. Tale quid ex Iuuenalis poëtæ Satyra tertia colligimus, qui Cumas Baiarum ianuam videtur idcirco vocare, dum Vmbricij sui discessum ab vrbe Roma dolet his versibus:

*Quamuis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quòd sedem figere Cumis
Destinet, atque vnum ciuem donare Sibulla.
Ianua Baiarum est, & gratum litus amœni
Secessus.*

Collabente tãdem Imperij Romani mole, cum Italia propter tyrannorum impotentiam bellicis cladibus frequenter vexaretur, atque etiã barbararum gentium incursionibus pateret: inter alias vrbes & *Cuma* in abrupto monte supra litus positæ situs ob commoditatem operibus facile muniri poterant. Agathias Myrrinæus libro historiarum belli Gothici primo, testatur hoc opidum superiore loco turribus, ac propugnaculis firmis, validisq; cinctum muris suo tempore fuisse. Ideoq; Totilam, Teiamq; Gothorum reges in eodem, perinde ac in arce tutissima atque inexpugnabili, thesauros & preciosissima quæque sua recondidisse; nec illud à Narsete Iustiniani Imp. legato, nisi per longam
obli-

obsidionem, capi potuisse. Nunc autem inter ruinas ingentes adhuc murorum & turriū fundamenta, atque ex rupibus excisæ fossæ profundissimæ cernuntur. Cumis deinde cum *Gauro* monte relictis, *via Domitiana* (quam admodum luculenter nobis Statius poëta in *Siluis* suis describit) sæpius interruptæ reliquias reperiunt: nec non ingentes lapidei pontis ruinas in *Vulturno* positi: quam viam ex *Appia* inter *Minturnas* ac *Suessam* *Domitianus* inchoatam per campum *Stellatam* atque *Literninas* paludes duxerat vsque *Cumas*; sicut ex hendecasyllabis dicti *Statij Papinij* poëtæ colligimus: qui etiam pontis in *Vulturno* meminit, nec non arcus triumphalis in viæ huius ingressu ad *Appiam* *Domitiano* positi ex marmore *Ligustico*; cuius, nescio, an extent adhuc reliquæ.

LITERNVM COLONIA

cur nunc Turris Patria.

Videbis tamen ad viæ laeuam in itinere *Literni* veteris Romanorum colonix ruinas, iuxta speculam in litore positam, quam vulgo nunc *Turrem patriæ* vocant à maioribus tradita nuncupatione: sic vt videatur inde defluxisse nomen hoc, quia *P. Scipio maior Africanus* voluntario secessu suo locum nobilitarit, patriam Romanam fugiens, ac priuatim in villa sua vitam ibi finiens, ciuium suorum criminationibus iniquis offensus. Nam immortalem patriæ inurens ingritudinis notam, voluntatis extremæ decretum sepulchro ibidem suo insculpi iusserat: quo cineres ossaque sua negabat ingrata, quam in cineres collabi, *Pœnis*que seruire passus non fuerat. Animi, me hercle, pij, moderatiq; magnitudine maior tum *Scipio* fuit, quàm tot antè partis victoriis: qui non armis, ac *Cn. Coriolani*

§ §

violenti-